

Ks. Waldemar Chrostowski

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa
waldemarchrostowski@wp.pl

Nowy słownik teologii biblijnej (red. Henryk Witczyk)
(Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL; Kielce: Jedność
2017). Ss. 1023. PLN 75,65. ISBN 978-83-7971-603-6

Wobec narastającej fragmentaryzacji badań i studiów biblijnych każda próba syntezy ogarniającej całość orędzia Pisma Świętego jest inspirująca i bezcenna. Przypomina, że wszystkie księgi biblijne Starego i Nowego Testamentu – aczkolwiek bardzo zróżnicowane – stanowią jedność teologiczną, na której opiera się wiara Kościoła. Nie ma przesady w stwierdzeniu, które otwiera „Wstęp” do *Nowego słownika teologii biblijnej* (dalej: NSTB), że jest to „wielkie wydarzenie w świecie polskiej biblistyki” (s. 5). Aczkolwiek dysponujemy niemałą liczbą opracowań i monografii poświęconych teologii obu części Biblii, napisanych przez rodzimych autorów i przetłumaczonych z innych języków, nowa publikacja powiększa, a przede wszystkim bilansuje i systematyzuje, stan wiedzy w tym zakresie. Nie koncentruje się na wybranych tekstach Biblii, lecz zwięźle ujmuje i przedstawia najważniejsze elementy całokształtu jej orędzia.

Niewątpliwą zaletę NSTB stanowi fakt, że jest on zbiorowym dziełem ponad 70 polskich biblistów. Kilkunastu już nie żyje, a pozostali stanowią trzon aktualnej katolickiej biblistyki polskiej. Kilkaset obszernych haseł, wyszczególnionych

w indeksie zamieszczonym na końcu, było pierwotnie drukowanych w kolejnych tomach monumentalnej *Encyklopedii katolickiej* sukcesywnie wydawanej przez Towarzystwo Naukowe KUL. Wszystkie zostały opracowane na nowo i zaktualizowane, również poprzez dodanie najnowszej bibliografii, ograniczonej wcześniej do kilku reprezentatywnych publikacji wyłącznie w języku polskim. O ile w *Encyklopedii katolickiej* poszczególne hasła były rozproszone w kolejnych tomach, o tyle w NSTB zostały wyodrębnione, zebrane i zestawione razem. Pomysłodawca i redaktor naukowy tej publikacji, ks. prof. Henryk Witczyk, od 2013 roku przewodniczący Stowarzyszenia Biblistów Polskich, wykazał się trafną intuicją, że tego rodzaju dzieło jest nie tylko możliwe, lecz i potrzebne.

Wbrew różnym współczesnym tendencjom i nurtom, które preferują i eksponują różne odmiany spojrzenia horyzontalnego, skupionego na człowieku i antropologii, prawdziwa i zdrowa teologia jest nauką o Bogu. Szuka głębszego i pełniejszego zrozumienia wiary religijnej, a co się tyczy teologii chrześcijańskiej, ma na względzie Boga, który objawił siebie w Jezusie Chrystusie. Proces stopniowego objawiania się Boga udokumentowany w pierwszej części Biblii, czyli Starym Testamencie, od samego początku miał ukierunkowanie chrystologiczne, potwierdzone i wypełnione w Nowym Testamencie. Bóg, który stworzył świat oraz wybrał i powołał Abrahama i jego potomków, objawiając się jako Bóg jedyny, odkrył bogactwo swego wewnętrznego życia, gdy objawił się jako Ojciec, Syn i Duch Święty. Trynitarny charakter teologii chrześcijańskiej odróżnia ją od ujęć właściwych dla innych religii monoteistycznych – judaizmu i islamu. Trzeba nadmienić, iż w kontekście dialogu międzyreligijnego nie zabrakło przenoszenia do teologii chrześcijańskiej pierwiastków specyficznie żydowskich, bezkrytycznie przejmowanych z judaizmu rabinicznego, które zamazują bądź osłabiają rzeczywistą treść wiary chrześcijańskiej. NSTB dobrze odzwierciedla wyjątkowość chrześcijaństwa i właściwie rozkłada akcenty,

co znalazło wyraz nie tylko w hasłach dotyczących Trójcy Świętej i Trzech Osób Boskich, lecz także w wielu innych.

Istotną zaletą NSTB jest ściśle powiązanie teologii biblijnej z egzegezą ksiąg świętych oraz ich kontekstem historycznym, społecznym i kulturowym. Te aspekty dochodzą do głosu zwłaszcza w prezentacjach poszczególnych ksiąg biblijnych i zawartego w nich przesłania. Dużą wartość mają liczne odwołania do starożytnych tekstów pozabiblijnych, zwłaszcza piśmiennictwa znad Morza Martwego, apokryfów i literatury rabinackiej. Wiele odnośnych haseł zostało opracowanych powtórnie, odzwierciedlając najnowszy stan wiedzy. Widać to, gdy porówna się je z pierwowzorami w *Encyklopedii katolickiej*, napisanymi kilkadziesiąt lat temu, często z innej perspektywy. Otrzymujemy potwierdzenie, że biblistyka jest nauką niezwykle dynamiczną, która w ostatnich dziesięcioleciach przeszła znaczną ewolucję, głównie w dziedzinie hermeneutyki. Teologia biblijna, wyjęta ze sztywnych ram tomistycznej dogmatyki, lepiej odsłania bogactwo i zróżnicowanie wielowiekowej historii zbawienia oraz potwierdza jej trwałe znaczenie dla współczesnego człowieka. Hasła zamieszczone w NSTB wskazują, jak wiele wspólnego mamy z tymi, którzy nas poprzedzili, a także, jak bardzo aktualne jest orędzie, które otrzymali, zachowali i przekazali nam staro- i nowotestamentowi ojcowie w wierze.

Uprawianie teologii znajduje wyraz w dociekaniach akademickich i pastoralnych, gromadzonych, porządkowanych i utrwalanych na piśmie. Istnieje jednak również *Biblia pauperum* wyrażana na użytek wierzących nie w tekstach, ale w ikonografii, architekturze i sztuce. Jej oddziaływanie jest przeogromne, częstokroć większe niż tekstów, kształtują bowiem wyobraźnię i nasuwają skojarzenia, które motywują i ukierunkowują życie i postępowanie. NSTB wyróżnia się spośród innych syntez teologicznych tym, że zawiera wiele starannie dobranych reprodukcji dzieł przedstawiających rozmaite epizody i postacie biblijne, przechowywanych w Muzeach Watykańskich. Część jest bardzo znana, inne

mniej, a wszystkie „dopowiadają” tekst słownika, ułatwiając jego lekturę i czyniąc ją „lżejszą”. Pomysł wykorzystania tych ilustracji ze wszech miar zasługuje na pochwałę. Sprawia także, że po nowy słownik zapewne chętniej sięgnie liczniejsze grono czytelników zainteresowanych Biblią i wiedzą biblijną. Reprodukcje wybitnych dzieł sztuki dobitnie potwierdzają *Wirkungsgeschichte*, czyli historię oddziaływania Biblii, które wywarło silny wpływ na całą kulturę europejską i światową.

Bibliistyka jest dyscypliną akademicką wymagającą wszechstronnego przygotowania naukowego, uprawianą w ciszy uczelnianych i seminaryjnych bibliotek oraz domowych gabinetów. Jej przydatność i dojrzałość warunkują dwa aspekty. Po pierwsze, modlitwa jako podglebie i owoc wiary religijnej, po drugie, wrażliwość na potrzeby i wyzwania duszpasterskie. O ile pierwszy należy do sfery intymności, o tyle drugi jest bardziej uchwytny i widoczny dla innych. NSTB posiada wyraźny profil pastoralny przejawiający się zarówno w treści, jak i formie prezentacji poszczególnych zagadnień teologicznych. Redaktor naukowy zasadnie napisał: „Dlatego można mieć nadzieję, że będzie użytecznym narzędziem w posłudze duszpasterzy, którzy wpisują swoją wielowymiarową, dydaktyczną i apostołską działalność w nurt nowej ewangelizacji” (s. 6).

Przez kilkadziesiąt lat teologia i bibliistyka polska korzystała w dużej mierze z dzieł przetłumaczonych z innych języków, i dlatego jesteśmy winni wdzięczność zagranicznym autorom i rodzimym tłumaczom. Obecnie dysponujemy obfitym piśmiennictwem naukowym i popularnonaukowym, które coraz częściej powstaje w języku polskim i wychodzi naprzeciw specyficznym potrzebom i uwarunkowaniom, z jakimi mamy do czynienia. Do tej kategorii należy zaliczyć *Nowy słownik teologii biblijnej* – wielką pomoc w akademickim zgłębianiu Biblii, a także pożyteczne narzędzie duszpasterskie przeznaczone dla kapłanów, katechetów, liderów i członków nowych ruchów chrześcijańskich oraz tych wiernych, którzy pragną samodzielnie czytać i poprawnie rozumieć księgi święte.